

Захист інтелектуальної власності в контексті створення стартапів

Муравська Ю. Є.

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

Захист інтелектуальної власності відіграє важливу роль для будь-якого підприємства, однак, має особливе значення в ІТ-індустрії, особливо коли мова йде про творчі та інноваційні рішення, які ще не мають своїх аналогів на ринку. Інтелектуальна власність підвищує вартість компанії і є одним з аспектів, на які інвестори першочергово звертають увагу.

Засновники стартапів повинні приділяти багато уваги захисту своїх технологій, проектів, пристроїв, процесів, рецептур, списків клієнтів, баз даних і т.д. Охороні підлягають і візуальні елементи ідентифікації, такі як бренд, логотип, доменне ім'я або слоган. Ключовим питанням є захист самої ідеї. Українське законодавство не передбачає захисту нематеріальних ідей, концепцій і методологій дій, які містяться в Законі України «Про авторське право і суміжні права» [1]. Ось чому так важливо належним чином керувати таємницями підприємства. Спробуємо розпочати з розгляду юридичної термінології у сфері інтелектуальної власності, що виникає в процесі створення та реалізації стартапів. На основі національного законодавства можемо виділити чотири блоки охорони прав інтелектуальної власності в контексті стартап діяльності: 1) права, що випливають із Закону України «Про авторське право і суміжні права»; 2) охорона та захист баз даних («*sui generis*»); 3) охорона та захист, гарантовані законодавством України у сфері промислової власності: Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», Закон України «Про охорону прав на сорти рослин», Закон України «Про племінну справу у тваринництві»; 4) охорона та захист ноу-хау або комерційної таємниці.

Відповідно до ст. 8 ч. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] «об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; 3) комп'ютерні програми; 4) бази даних; 5) музичні твори з текстом і без тексту; 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; 7) аудіовізуальні твори; 8) твори образотворчого мистецтва; 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії; 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо; 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; 13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу; 14) похідні твори; 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; 16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; 17) інші твори».

Закон «Про авторське право і суміжні права» також торкається визначення службового твору. Відповідно до ст. 16 ч.2 «виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем» [1]. Це особливо важливо з точки зору власників стартапів, чії співробітники створюють програмне забезпечення та вводять

коди в рамках своєї трудової діяльності. Власник компанії стає особою, яка має право на отримання економічної вигоди з моменту створення такого службового твору.

Твором в стартап діяльності може виступати: вихідний код, фотографії та рекламні ролики, макети, копірайтинг, публікації в блозі. Юридичний захист через авторське право належить авторові автоматично, тобто незалежно від будь-яких формальностей.

Суміжні права – це тип прав інтелектуальної власності, що захищає інтереси суб'єктів, які поширюють твори (наприклад, виконавці, виробники), до яких згідно ст. 36 Закону України «Про авторське право і суміжні права» належать наступного роду права: а) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів; б) фонограми, відеограми; в) передачі (програми) організацій мовлення. Якщо здійснення суміжних прав пов'язане з використанням творів, захищених авторським правом, необхідно отримати згоду уповноваженої особи.

В Україні питання регулювання та захисту баз даних регламентуються Законом України «Про авторське право і суміжні права» [1], ст. 1 якого зазначає, що «база даних (компіляція даних) - сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі - електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів». У Польщі, наприклад, проблема захисту баз даних регулюється Законом «Про авторське право і суміжні права» [2] та Законом «Про захист баз даних» [3] (відомий як захист «*sui generis*»). В контексті другого із зазначених нормативно-правових актів [3], база даних являє собою «набір даних, або будь-які інші матеріали і компоненти, зібрані відповідно до заданої схеми або методу, що є індивідуально доступною в будь-якому вигляді, в тому числі електронних засобів, та вимагає значного, як в контексті якості так і кількості,

інвестиційного вкладу, з метою отримання , перевірки або презентації його зміст». Основною передумовою захисту відповідно до цих положень є у будь-якому випадку понесення інвестиційних витрат. У більшості стартапах створені такі бази даних у вигляді списку профілів користувачів, список тендерів, інформаційної бази даних з відкритих джерел (комерційно доступні колекції Єдиного державного реєстру судових рішень (Україна) або Національного судового реєстру (Польща)). База даних є твором, якщо вона являє собою набір певної інформації або інших матеріалів, зібраних за допомогою творчого вибору, оформлення і презентації. Якщо ми припускаємо, що база даних - це твір, її виробник має ексклюзивне право передавати, збирати та повторно використовувати інформацію, що містяться в ній (цілком або частково). Крім того, такий захист не обумовлений виконанням автором будь-яких формальностей.

Творець бази даних відповідно до положень про майнові авторських правах, може надавати ліцензію або передавати майнові авторські права, а також надавати деякі повноваження в області немайнових прав. Неправомірним є повторюване і систематичне отримання баз даних і їх повторне використання, що суперечить добросовісній експлуатації і викликає невиправдане порушення інтересів виробника. Тому важливо проаналізувати, який тип бази даних планується використовувати у стартапі і переконатися, щоб його використання здійснювалося в рамках закону і справедливості.

Законодавство у сфері охорони та захисту промислової власності в контексті їх застосування при створенні та реалізації стартапів охоплює дві сфери регулювання: патентне право (винаходи, корисні моделі, промислові зразки) та засоби індивідуалізації товарів та учасників господарського обігу (знаки для товарів та послуг або торговельні марки, зазначення походження товару, комерційні найменування), включаючи їх захист. Польський законодавець, наприклад, виділяє чотири сфери захисту промислової власності в контексті стартап діяльності: право на реєстрацію промислового зразка, право на реєстрацію корисної моделі, право на реєстрацію товарного знаку та патент.

Ноу-хау, як правило становлять, так звані комерційні таємниці, що являють собою нерозкриті технічну, технологічну, організаційну та іншу інформацію, яка має економічну цінність та визначає конкурентну перевагу підприємства. Якщо працівник залишає роботу, існує ризик того, що він передасть комерційну таємницю третім особам. Виникає питання: як захистити себе в цій ситуації? Підприємець може використовувати різні форми захисту інформації. Це може бути обмеження доступу до таких даних, встановлення паролів на комп'ютерах або маркування документів з відповідним пунктом. З точки зору права важливо укласти відповідні договори з працівниками. Це, перш за все, стосується підписання договорів про нерозголошення комерційної таємниці та про захист від недобросовісної конкуренції. Для таких договорів немає універсальної моделі, їх форма буде залежати від характеру бізнесу та самої інформації, яка є таємницею підприємства. Однак існують деякі елементи, які повинні бути включені до правил конфіденційності. Їх невключення може навіть призвести до визнання записів недійсними. Угоду про нерозголошення також варто підписати з інвестором, якщо ми посилаємо йому деталь секретних елементів компанії в проспекті або бізнес-плані. Слід, однак, мати на увазі, що деякі з інвесторів не будуть підписувати такого роду договір з кількох причин - абсолютно нові ідеї та стартапи на українському ринку створюються не масово, впровадження часто є важливішим, ніж ідея, формування договору вимагає затрат часу та коштів, а відтак, таємна інформація є обмеженою як для особи, яка є автором стартап ідеї (наприклад, зобов'язання щодо ексклюзивних переговорів лише з одним інвестором), так і для інвестора, що може призвести до порушення конфіденційності.

Отже, ініціатори та відповідальні за створення стартапу повинні дуже серйозно ставитися до ідеї формування «стратегії управління інтелектуальною власністю», яка явно впорядкувала б питання захисту прав інтелектуальної власності в контексті створення та реалізації стартапу, особливо, як ми бачимо, залежно від концепції самого підприємства будуть змінюватися і методи такої охорони та захисту. Подібно до планування будь-якої іншої стратегії, дискусія

на цю тему повинна починатися зі спроби відповісти на питання, що насправді становить інтелектуальну власність підприємства: чи це технологія, чи це конкретний спосіб виробництва.

Наступним кроком є визначення того, які ресурси підприємство має і як вони повинні бути захищені (наприклад, контракти, ліцензії, патенти тощо). Краще підготувати такого роду положення у вигляді документа (наприклад, у вигляді таблиці Excel), який може бути офіційною політикою управління інтелектуальною власністю на підприємстві. І хоча інтелектуальна власність сама по собі є одним з бізнес-активів, а для технологічних підприємств часто є однією з найбільш важливих цінностей, яка має переважний вплив на ринкову вартість стартапу, однак засновники бізнесу роблять численні помилки в контексті її охорони та захисту. Справа полягає в недостатній обізнаності про необхідність безпеки або ведення належної документації, недотримання певних формальностей, некоректні записи про надання прав, призначення нелегальних ліцензій на використання інтелектуальної власності, затримки у поданні заявок, що призводять до закінчення терміну дії патентної охорони або неефективного управління захистом ділової таємниці. Для того, щоб уникнути подібних ситуацій, варто вирішити питання управління інтелектуальною власністю у формі узгодженого документа.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року N 3792-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page4> (дата звернення : 29.04.2018).
2. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, t. j. Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631, ze zm.
3. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych, t. j. Dz.U. z 2001 r. Nr 128, poz. 1402.